

Professionellt förhållningssätt på Läkarprogrammet

Studentvägledning 2.0

**Karolinska
Institutet**

Professionellt förhållningssätt för läkare och läkarstudenter

Det är inte alltid så lätt att veta vad som menas med att vara professionell. Läkarprogrammet har tagit fram ett stöd för att förtydliga och erbjuda gemensamma begrepp att använda när vi talar om det. Att ha ett professionellt förhållningssätt innebär att agera och uppträda i enlighet med de krav som yrket ställer på en i olika situationer. Samhället ställer höga krav på läkare, som förväntas vara kompetenta, pålitliga och omdömesgilla.

I många länder svärs en läkaredⁱ i samband med examen, som är ett löfte att alltid sätta patienten i centrum, att vårda tystnadsplikten, beakta mänskliga rättigheter, att verka i medicinens tjänst och att hedra yrkets värdighet. I Sverige togs läkareden bort 1886.

En läkare använder sig själv som verktyg, och vi är alla olika. Att ha ett professionellt förhållningssätt innebär inte att det finns ett exakt rätt beteende i varje given situation, utan att agera och uppträda utifrån det yrkesmässiga sammanhangets krav och behov. Centralt är alltså att en inte är där som sig själv som person utan med sig själv som professionell.

Du behöver därför under utbildningen diskutera, träna och uppmärksamma hur en i olika situationer förhåller sig professionellt. För att understödja sådan träning och bedömning, har vi tagit fram denna handledning, samt bedömningskriterier för basala professionella beteenden. Ett professionellt förhållningssätt tas inte bara fram vid särskilda bedömningstillfällen, det slipas på ständigt. Använd alla tillfällen till återkoppling som du får, beakta dem i självskattningen med mentor och i portföljexaminationer även om det ibland kan kännas motigt. Det är så du växer.

Fyra domäner

För att underlätta för dig att förstå vad som förväntas av dig som läkare och som läkarstudent och att ge ett underlag för att diskutera, bedöma och även betygsätta professionellt förhållningssätt inom läkarprogrammet beskrivs det professionella förhållningssättet i fyra domäner; **Integritet, tillförlitlighet/ Engagemang/ Samspel/ Självinsikt.**

ⁱⁱ T ex. The physician's Pledge <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-geneva/>

Integritet, tillförlitlighet (etik, juridik och vetenskaplighet)

Vara förtroendeingivande, uppriktig, ärlig, följa regelverk och riktlinjer. Vara öppen med misstag. Agera inom sina befogenheter.

Som professionell representerar du mer än dig själv. En läkare behöver vara en förtroendeingivande representant för sjukvården och den medicinska och akademiska verksamheten. Patienter och allmänhet ska kunna känna tillit och förtroende för våra verksamheter. Du behöver visa omdöme, vara tillförlitlig och sanningsenlig och göra etiska värderingar, ibland i svåra situationer. Var och en av oss kan bidra till att läkarkåren och sjukvården upplevs som pålitliga och rakryggade inte minst genom att stå för om något gjorts fel och ta ansvar för att rätta till.

Här ingår att följa de lagar, regelverk och förordningar som styr hälso- och sjukvården, t ex att beakta tystnadsplikt och sekretess som skyddar patienten. Samhället måste kunna lita på att de intyg som läkare skriver är riktiga och utfärdade med omdöme och baserat på professionella bedömningar. Som student innebär det att vara hederlig i all dokumentation, att följa lagar och riktlinjer som styr såväl högskola som sjukvård inkl. KI:s Uppförandekod, läkarprogrammets riktlinjer för professionell kommunikation, regler kring fusk och vilseledande.

Dina handlingar kan också bedömas utifrån att du är en del av sjukvården/den medicinska vetenskapen, t ex när du talar om dina studier i allmänna miljöer, både fysiska och digitala. Tänk på att ge ett gott intryck och att föregå med gott exempel. Fotografering och publicering på sociala medier av sådant du gör och möter inom utbildningen kan vara olämpligt eller otillåtet.

Som läkare arbetar du på bas av vetenskap och beprövad erfarenhet. Du behöver förhålla dig till kunskap på ett vetenskapligt och kritiskt sätt, och samtidigt balansera detta mot sådan beprövad erfarenhet som utgör en samlad praktisk kunskap.

Engagemang

Ta ansvar för sin roll och sina åtaganden gentemot andra. Närvara, delta och bidra. Komma i tid och inte gå i förtid. Vara tillgänglig för uppdrag, hålla deadlines, svara på kommunikation i tid. Försöka överträffa minimivån.

I den professionella rollen som läkare ingår att visa engagemang och att vara beredd att göra mer än bara precis det som nöden kräver. Man kan inte alltid vara på topp och alla kan behöva släppa på kraven ibland, men inställningen att försöka nå bortom

minimnivån är önskvärd, liksom att ta ansvar och att leda när det behövs. Varje patient som söker vården hoppas att möta en läkare som inte bara gör "det minsta som krävs" utan en som anstränger sig för att förstå och hjälpa.

Läkaren deltar i olika team vars resultat beror av alla medverkandes bidrag till uppgifterna. Man kan inte komma när det passar, då verksamheten är tidsstyrd. Var och en behöver bidra till arbetsgruppen eller teamet med kompetens, tid och engagemang. I vården kan t ex ett försenat svar innebära att en patient får sämre vård eller lider skada. Det är viktigt att du som student fullgör det som åläggs dig inom utsatt tid, utan att andra ska behöva påminna dig (också av respekt för lärare, personals och andra studenters arbetstid). Genom att komma för sent eller gå i förtid bryter du uppmärksamheten och stör både läraren och lärandet för dina medstudenter.

Det kommer dagar då man missar något eller inte hinner med, men grunden är att inte "åka snålskjuts" på medstudenter eller medarbetare. Vad behöver du utveckla och vilka strategier krävs för det? Är du den som alla måste vänta på eller den som får vänta på dina kolleger? Hoppas du att någon annan ska göra förberedelsearbetet eller gör du alltid din del? Behöver du oftast gå lite tidigare för att du har något annat (viktigare) att göra? Har du svårt att hålla deadlines? Har du aldrig fått rätt information fastän andra verkar ha fått det? Vi har olika förutsättningar att leva upp till kraven på oss som professionella. Kanske du behöver arbeta extra på att bygga fungerande strategier för att visa ditt engagemang i arbetet?

	Samspel och kommunikation	<i>Kunna arbeta i team. Förhålla sig konstruktivt och respektfullt till medarbetare, lärare, administrativ personal och medstudenter. Visa empati, respekt och engagemang för patienter. Beakta professionella gränser till patienter och närstående och allmänhet. Bemöta andra på ett inkluderande sätt</i>
---	----------------------------------	---

Att upprätthålla professionella relationer, arbeta i team och att kommunicera med medarbetare, patienter och närstående i tal och i skrift, att visa respekt och samspela i professionella sammanhang är viktiga delar av läkaryrket. Du kommer att arbeta i team där alla teammedlemmars synpunkter och erfarenhet behöver beaktas, och du behöver vara öppen för andras åsikter, visa respekt för medarbetare och medstudenter och ge andra utrymme.

Här ingår också mer svåravgränsade aspekter av socialt samspel i relation till andra, såsom att kunna känna av vad som är "rimligt" i en professionell kontext och ta emot ledning om man har svårt för det. En trevlig patient kan inte bli ens vän eller vara

föremål för en invit, för relationen är inte jämlik eftersom patienten är i beroendeställning. Yrkesrollen kräver därför en gräns mot att bli "privat" med patienter eller deras närstående och det kan ibland även gälla medarbetare och medstudenter.

Respektfull kommunikation visas på många olika sätt. Det är viktigt att presentera sig och klargöra vilken roll man har. Man behöver visa respekt också vid oenighet, att vara aggressiv eller hotfull är inte förenligt med ett professionellt förhållningssätt. Att visa respekt innefattar också att ha ett vårdat yttre som passar den professionella situationen.

En läkare ska respektera mänskliga rättigheter och erbjuda jämlik vård till patienter oberoende av ålder, kön, sexuell läggning eller identitet, etnicitet, politisk eller religiös övertygelse eller funktionsnedsättning och diskriminering är förbjudet enligt lag. Som student ska du visa respekt för andra och respektera olikheter.

Vilka delar behöver du utveckla? Har du svårt att läsa av situationer? Missförstår andra dig så du behöver anpassa din kommunikation? Får du höra att din klädsel är olämplig? Hamnar du ofta i konflikter? Behöver du utveckla din förmåga att uttrycka dig skriftligt, på svenska språket eller ditt medicinska ordförråd? Vill du så gärna bli omtyckt av patienter eller berörs du så starkt att du riskerar att tappa din professionella omsorg om patienten? Eller tycker du det är svårt när patienter visar känslor och beroende så att du distanserar dig och blir otillgänglig eller otrevlig? Att utvecklas i sin förmåga till samspel och kommunikation innebär många möjligheter och utmaningar.

	Självinsikt	<i>Vara medveten om sina begränsningar. Kunna ta till sig återkoppling. Förstå sin del i helheten och acceptera att egna behov kan behöva stå tillbaka. Kunna hantera förändringar, och arbetstider med flexibilitet vid behov. Känna igen mental trötthet och frustration och kunna hantera dem konstruktivt.</i>
---	--------------------	--

Det är viktigt att lära sig hur man själv fungerar och att kunna leda sig själv i ett krävande yrke. Det är mycket man behöver kunna och man kan inte allt – att vara medveten om sina begränsningar, att söka stöd när det behövs och att stå för när det blir fel är viktigt.

I studier och i arbete behöver du använda återkoppling du får. Du behöver försöka skilja på person och prestation och ta ansvar för att utvecklas. Det kan gälla när en handledare påpekar att du kunde gjort på ett annat sätt, men också att du inte fått ett godkänt resultat på en skriftlig examination.

Man behöver kunna se sin del i helheten och ibland hålla tillbaka sina egna behov och önskemål. Man kan behöva vara flexibel gentemot verksamhetens eller patienters behov. Det finns självklart arbetsrättsliga regelverk, men om du t ex har saker kvar att

göra för din patient som inte kan vänta kan du kanske inte gå hem även om din arbetsdag är slut.

Ibland förändras förutsättningar för både arbete och studier utan att man kan påverka det. I vården händer det ofta. Medarbetare kan ha blivit sjuka, dina arbetsuppgifter för dagen har helt kastats om. I studierna kan det vara en föreläsare som blivit sjuk, en dubbelbokad lokal, ett schemafel. Du behöver som professionell hitta strategier för att hantera förändringar som påverkar dig och dina planer.

Hur reagerar du på motgångar? Hur reagerar du på och hur använder du återkoppling? Hur hanterar du stress och trötthet så att det inte drabbar patientsäkerheten? Hur gör du när du blir utmanad? Vilka strategier behöver du utveckla för att hålla, växa och kunna bidra på sikt? Hur tar du hand om dig själv, hur lär du känna dina gränser, och hur är du sann mot dina värderingar? Dessa frågor kommer att vara viktiga under hela ditt yrkesliv.

Bedömning av basalt professionellt förhållningssätt

Man utvecklas som professionell hela livet, men alla behöver fungera professionellt på en basal nivå. Läkarexamen utgör grund för yrkeslegitimation och det är viktigt att även under utbildningen diskutera, träna och uppmärksamma hur man som läkarstudent i olika situationer förhåller sig professionellt. KI behöver också kunna garantera att den som tar examen har uppfyllt lärandemålen för professionellt förhållningssätt, och kan underkänna den student som inte gör det.

Examensmål som relaterar till professionellt förhållningssätt

Färdighet och förmåga

- 10. visa fördjupad förmåga till professionellt bemötande av patienter och deras närstående med respekt för patienternas och deras närståendes integritet, behov, kunskaper och erfarenheter
- 16. visa fördjupad förmåga att bidra till lärande i olika grupper och att genomföra handledande uppgifter
- 17. visa förmåga till ledarskap och interprofessionellt samarbete såväl inom hälso- och sjukvården som med professioner inom andra delar av samhället

Värderingsförmåga och förhållningssätt

- 21. visa förmåga till självreflektion och empati samt till ett professionellt förhållningssätt
- 22. visa förmåga till ett hälsofrämjande förhållningssätt med helhetssyn på patienten utifrån ett vetenskapligt synsätt och med särskilt beaktande av etiska principer och de mänskliga rättigheterna
- 23. visa förmåga att identifiera sitt behov av att fortlöpande utveckla sin kompetens och att ta ansvar för detta.

Både studenter och yrkespersoner gör misstag och kan trampa fel – alla kommer att göra det någon gång – och det innebär ofta goda möjligheter att få syn på och utveckla sitt professionella förhållningssätt. Det är förståeligt att någon kan komma för sent en gång – men det är inte acceptabelt om det sätts i system eller blir ett upprepat beteende. Alla kan ha en dålig dag, men då är det viktigt att lära av sina misstag.

Löpande bedömning

Professionellt förhållningssätt bedöms med sk "löpande bedömning" i alla situationer där du förekommer i din roll som student. I TBL-gruppen kan studenter själva arbeta med domänerna och ge varandra återkoppling, i mentorssamtalen kan domänerna utgöra grund för självskattning av CanMEDs rollen Professionell, i samband med VFU kan de utgöra ram för återkoppling från handledare.

	Integritet, tillförlitlighet (etik, juridik och vetenskaplighet)	Vara förtroendeingivande, uppriktig, ärlig, följa regelverk och riktlinjer. Vara öppen med misstag. Agera inom sina befogenheter.
<i>Exempel på oroande eller oacceptabelt beteenden</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Uppträda oärligt/Ta åt sig äran för andras arbete/Felaktigt framställa sig själv, andra eller medlemmar i teamet inför omgivningen • Använda droger, alkohol eller läkemedel som påverkar beteende i studiesammanhang • Bryta mot patientsekretess/Agera i strid med patientens väl (t ex avsiktligt rapporterat ofullständigt/givit felaktig info)/Negligera hygienregler • Använda utrustning, biofarligt material eller andra medicinska/vetenskapliga prover på felaktigt/farligt sätt/Slösa med utrustning eller resurser. • Dela olämplig/otillåten information/bildmaterial på sociala medier el dyl • Agerar utifrån eller hävdar klinisk relevans av ståndpunkter som saknar vetenskaplig grund. 	
	Engagemang	Ta ansvar för sin roll och sina åtaganden gentemot andra. Närvara, delta och bidra. Komma i tid och inte gå i förtid. Vara tillgänglig för uppdrag, hålla deadlines, svara på kommunikation i tid. Försöka överträffa miniminivån.
<i>Exempel på oroande eller oacceptabelt beteende</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Anländer konsekvent sent till schemalagda händelser eller uppgifter • Har oförklarad eller ogiltig frånvaro • Underlåter att meddela frånvaro i tid • Svarar inte på kommunikation i tid eller på ett professionellt sätt. • Misslyckas med att slutföra obligatoriska eller tilldelade uppgifter • Kräver konstanta, upprepade påminnelser från medstudenter/personal/lärare för att slutföra obligatoriska eller tilldelade uppgifter, förväntar sig bedömning, trots sen inlämning 	
	Samspel och kommunikation	Kunna arbeta i team. Förhålla sig konstruktivt och respektfullt till medarbetare, lärare, administrativ personal och medstudenter. Visa empati, respekt och engagemang för patienter. Beakta professionella gränser till patienter och närstående och allmänhet. Bemöta andra på ett inkluderande sätt
<i>Exempel på oroande eller oacceptabelt beteende,</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Förmår inte etablera kontakt på ett konstruktivt sätt • Är okänslig för patientens behov • Uppträder respektlöst med avseende på mångfald eller ras, kön, religion, sexuell läggning, ålder, funktionshinder eller socioekonomisk status • Har svårt att avgöra och upprätthålla lämpliga gränser i arbets- och lärandesituationer • Beteende som motverkar en god lärandemiljö • Bristande förmåga att relatera till andra studenter i lärandemiljön • Bristande förmåga att relatera till personal i lärandemiljön • Olämplig klädsel (till exempel inadekvata arbetskläder/ alltför informell privat klädsel) i undervisningslokaler eller i sjukvårdsmiljön • Uppvisar olämpligt uppträdande eller störande beteende (höjer rösten, respekterar inte auktoritet, oförskämd, nedlåtande etcetera, verbalt eller i skrift.) • Engagerar sig i relationer med patienter eller annan medlem i hälso- och sjukvårdsteamet, vilket stör lärande och patientvård • Uppträder respektlöst mot andra • Ägnar sig åt störande beteende i klassen eller med sjukvårdsteamet • Beaktar/respekterar ej rollfördelning inom sjukvården 	

	Självinsikt	<i>Vara medveten om sina begränsningar. Kunna ta till sig återkoppling. Förstå sin del i helheten och acceptera att egna behov kan behöva stå tillbaka. Kunna hantera förändringar, och arbetstider med flexibilitet vid behov. Känna igen mental trötthet och frustration och kunna hantera dem konstruktivt.</i>
<i>Exempel på oroande eller oacceptabla beteende,</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Underlåter att ta ansvar för egna fel</i> • <i>Förmår inte/har svårt att erkänna egna begränsningar och söka stöd</i> • <i>Accepterar inte konstruktiv återkoppling</i> • <i>Använder inte återkoppling för att ändra beteende</i> • <i>Visar oförmåga att acceptera att anpassningar till individuella behov eller önskemål inte kan göras. Ställer krav på anpassning till egna förhållanden utan hänsyn till patienter, resursbegränsning eller andra studenters behov. Exempel: gruppindelningar, antal tillfällen till bedömning, val av VFU-placering, schemaläggning läraaktiviteter i sjukvården m.</i> 	

Bedömningsunderlag och rapportmall

Rapportmallen ProfDOPS, kan användas av vem som helst, lärare, administratör, medstudent, patient, handledare eller annan, om en student uppvisar oroande eller oacceptabla beteenden. Den som lämnar en rapport ska alltid ange sitt namn och sin funktion. Rapporten används som underlag av en lärare för en diskussion med den enskilda studenten. Om en student är föremål för upprepade eller allvarliga händelser ska examinator kontaktas.

När en rapport har upprättats informeras student av ansvarig lärare eller examinator och får återkoppling enligt ovan. Rapporten sparas hos kursen i tre år och studenten ska spara en kopia i sin portfölj som grund för senare reflektionsuppgifter över eget lärande.

Betyg, bedömningskriterier och omexamination

I varje kursplan finns övergripande lärandemål för professionellt förhållningssätt. Om man inte når lärandemålen får man underkänt betyg i momentet PFAL eller i ett VFU-moment på den kurs man går. Det finns kriterier som anger när det finns grund för ett underkänt betyg. Eftersom det ibland kan vara svåra bedömningar ändå, ska examinator samråda med en programgemensam kommitté när det är aktuellt. Kommittén finns för att bedömningen ska vara rättssäker och för att minska risken att studenter bedöms olika på olika delar av programmet. Som student ska du få en sk Betygsvarning, om du riskerar att bli underkänd. I mycket allvarliga fall kan även student bli avstängd med omedelbar verkan.

Om examinator efter samråd med kommittén beslutar om underkännande, får studenten betyg U på momentet Professionellt förhållningssätt, ansvar och lärande (PFAL) på den kurs hen går. Undantag gäller om det som föranlett underkännande ägt rum i en

vårdmiljö under VFU på kliniska kurser fr o m termin 5, då blir studenten underkänd på det VFU-momentet.

När en student blir underkänd på detta sätt ska en handlingsplan upprättas, där det till exempel ska framgå vad som ska förbättras, hur det ska bedömas och hur ofta det ska stämmas av. Sedan kommer själva bedömningen att genomföras på en senare (oftast nästa) kurs och betygsätts i PFAL-momentet där. Därför behöver examinatorer på båda kurser samråda och medverka i handlingsplanen.

Student som fått underkänt på ett VFU-moment får göra om det momentet. Då sätts betyget av samma examinator (om student inte särskilt begär att få en annan). I samtliga fall ska den programgemensamma kommittén diskutera och ge råd åt beslutande examinator.

Begränsning av examinationstillfällen

Det erbjuds bara en chans till omexamination efter underkänt betyg. Om studenten inte förbättrat sitt förhållningssätt enligt handlingsplan och visat att hen uppfyller målen vid andra tillfället, har alla examinationstillfällen förbrukats och studenten kan då inte komma vidare programmet och ta examen.

Antalet examinationstillfällen begränsas dels med anledning av en omfattande resursåtgång, dels med hänsyn till att mål för förhållningssätt skiljer sig från mål för kunskaper och färdigheter, vilka alltid kräver särskilda studier och träning. En student som underkänts med avseende på professionellt förhållningssätt förväntas kunna rätta till sitt beteende om hen har viljan att göra det, någon mer omfattande träning eller lärande är som regel inte behövlig. För student som dock visar sig sakna förmåga till sådan måluppfyllelse, är det rimligt att möjligheten att ta en legitimationsgrundande examen förloras.